



ศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง
A Study of Buddhist Principles for the Development of a
Sufficiency Economy Community

พระมหาธนากร ธนากร (ลาภเอกอุตม)¹

Phra Maha Thanakorn Thanakaro (Lap Ek Udom)¹

E-mail: Sumkidgorn@gmail.com ¹

Received: November 21, 2025 Revised: December 12, 2025 Accepted: December 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถนำมาช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้า หนังสือ ตำรา เอกสารบทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย หลักอปริหานิยธรรม 7 สัปบุริสธรรม 7 และสังคหวัตถุ 4 การนำหลักพุทธธรรมเหล่านี้มาบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวข้อง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการพัฒนาชุมชน 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยแนวคิดเหล่านี้และนำหลักพุทธธรรมข้างต้นมาช่วยเพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมการพัฒนาให้สมบูรณ์ทั้งด้านกายภาพและด้านคุณธรรม จิตใจ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเข้าถึงเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรนำหลักพุทธธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เช่น หลักอปริหานิยธรรม 7 สัปบุริสธรรม 7 อิทธิบาท 4 ศีล 5 และสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น ไปส่งเสริมในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าถึงหลักธรรมเหล่านี้และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงานระดับท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล เป็นต้น

¹ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Doctor of Philosophy in Buddhist Studies Program Mahachulalongkornrajavidyalaya University



คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง; หลักพุทธธรรม; การพัฒนาชุมชน

Abstract

The research paper aims to analyze the Buddhist principles related to the development of a sufficiency economy community for supporting the development of a sufficiency economy community. The researcher used a qualitative study method by studying books, textbooks, documents, articles and related research. along with electronic media related. The results of the study can be summarized as follows:

Buddhist principles related to the development of the Sufficiency Economy Community include of 7 *Aparihāniyadhamma*, 7 *Sappurisadhamma*, and 4 *Sangha Vatthu*. Integrating these Buddhist principles with the philosophy of Sufficiency Economy will help community development a complete Sufficiency economy community development. There are 4 related theoretical concepts for society development, consisting of 1) theoretical concepts regarding community development, 2) theoretical concepts regarding participation, 3) concepts of sufficiency economy village development, and 4) philosophical concepts of sufficiency economy. Sufficiency economy community development must rely on these concepts and Buddhist virtues as tools to promote development. This will enable the community to reach the goals of sustainable development in physical sphere, virtue and mentality.

Suggestions: Relevant government agencies should bring other Buddhist principles related to community development, such as the principles of the 7 *Aparihaniyadhamma*, 7 of *Sappurisadhamma*, 4 *Iddhipāda*, 5 Precepts, and 4 of *Sangha Vatthu*, etc., to promote in the community so that people in the community have followed to these principles and applied them in various local level agencies such as Provincial Administrative Organizations, Subdistrict Administrative Organization and Municipality, etc.

Keywords: Sufficiency Economy; Buddhist principles; Community Development



บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง พร้อมทั้งยกระดับวิถีชีวิตให้ดียิ่งขึ้นจนเกิดความมั่นคงและยั่งยืน คำว่า “พอเพียง” สะท้อนแนวคิดการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง โดยตั้งอยู่บนหลักสำคัญสามประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หลักความพอประมาณหมายถึงการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ทั้งในมิติของการหารายได้และการใช้จ่าย ความพอประมาณในการหารายได้หมายถึงการประกอบอาชีพโดยสุจริต ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่และไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ส่วนความพอประมาณในการใช้จ่ายคือการจัดการรายจ่ายให้สอดคล้องกับฐานะและสภาพความเป็นอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือยหรือใช้จ่ายเกินตัว ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ตระหนี่จนทำให้ตนเองและครอบครัวขาดความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ส่วนหลักความมีเหตุผลเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตและการประกอบกิจกรรมทุกประเภท ทั้งด้านธุรกิจ การทำงาน และชีวิตประจำวัน มนุษย์ต้องตัดสินใจอยู่เสมอ ซึ่งการตัดสินใจที่ดีควรอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบ บนฐานข้อมูลที่ถูกต้อง คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ตัดสินใจโดยใช้อารมณ์หรือเชื่อคำบอกเล่าที่ปราศจากการวิเคราะห์อย่างมีหลักการ

หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีหมายถึงการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนของโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และธรรมชาติ เช่น ความผันผวนของสภาพอากาศที่ส่งผลต่อการเกษตร การเปลี่ยนแปลงของบริษัทคู่ค้า การเลิกจ้างแรงงาน หรือสถานการณ์ระหว่างประเทศที่กระทบต่อการลงทุน ดังนั้น บุคคลจำเป็นต้องพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีการเตรียมแผนสำรองในหลากหลายสถานการณ์ การสร้างรายได้จากหลายช่องทางเพื่อลดความเสี่ยง และการกระจายความเสี่ยงในการลงทุนอย่างเหมาะสม การดำเนินชีวิตตามหลักทั้งสามจำเป็นต้องมีความรู้และคุณธรรมเป็นองค์ประกอบเสริม ความรู้ทำหน้าที่สร้างภูมิคุ้มกัน เช่น ความรู้ด้านอาชีพช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ความรู้ด้านการเงินและการลงทุนช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ความรู้และประสบการณ์ยังช่วยเสริมสร้างการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล แม้เหตุผลของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันไปตามบริบทและประสบการณ์ แต่หากทุกคนยึดโยงกับหลักคุณธรรมและจริยธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมก็จะเป็นไปอย่างราบรื่นและสันติสุข

การพัฒนาชุมชน เป็นวิธีการที่มุ่งส่งเสริมการเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน โดยมีกระบวนการความร่วมมือระหว่างประชาชนในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น จากสภาพปัจจุบันที่สังคมไทยได้ชนบทได้ประสบอยู่เสมอ ๆ คือปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการขาดแคลนความรู้ในด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย การใช้วิธีการเดิม ๆ ในการประกอบอาชีพเกษตรกร ตลอดจนช่องทางการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาชุมชนจะช่วยให้เกษตรกรได้เรียนรู้ถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ เครื่องมือทางการเกษตรสมัยใหม่ และช่องทางการตลาดออนไลน์ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถยกระดับ



คุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน และส่งเสริมการทำเกษตรที่ทันสมัยและตั้งอยู่บนพื้นฐานความพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และที่สำคัญจะส่งเสริมความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะนำมาซึ่งความมั่นคงของชาติต่อไป

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลในกระบวนการทำงาน โดยดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน คือ

- 1) ลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ปลูกดอกบวบ)
- 2) เพิ่มรายได้ (มีอาชีพ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)
- 3) ประหยัด (มีการออม มีกลุ่มออมทรัพย์ฯ)
- 4) การเรียนรู้(สืบทอดภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง)
- 5) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัสดุคิบในชุมชนประกอบอาชีพ ปลูกต้นไม้)
- 6) เอื้ออาทรต่อกัน (ช่วยเหลือคนจน รู้รัก สามัคคี)

ในปี 2549 – 2551 ดำเนินการทั่วประเทศได้ จำนวน 58,537 หมู่บ้าน ต่อมากรมการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเพิ่มคุณภาพการพัฒนาใน 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรมถึงความสุขบนความพอเพียงที่หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ดังนี้

1. ด้านจิตใจและสังคม คนในหมู่บ้าน/ชุมชนจะต้องมีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชน มีกติกาของหมู่บ้าน มีกองทุนสวัสดิการ ยึดมั่นในหลักการประชาชนโดยมีคุณธรรม ปลอดภัย และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาดำรงชีวิต

2. ด้านเศรษฐกิจ คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีกิจกรรมลดรายจ่าย และสร้างรายได้ มีการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ มีกิจกรรมการออม มีการดำเนินในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

3. ด้านการเรียนรู้ คนในหมู่บ้าน/ชุมชนจะต้องมีฐานข้อมูลชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากแผนชุมชน มีการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการตั้งศูนย์เรียนรู้มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับหมู่บ้าน มีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา และเน้นหลักการพึ่งพาตนเอง

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนในหมู่บ้านและชุมชนมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทนจากสิ่งของในชุมชน และมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม²

² กรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<https://trang.cdd.go.th/services/> [3 กุมภาพันธ์ 2567]



โดยการดำเนินการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงนั้น อาศัยหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสำคัญ ในการจัดการเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ใน 3 มิติ คือ

มิติด้านเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก สร้างรายได้ ขยายโอกาสของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (OTOP) ให้มีมาตรฐาน ผู้บริโภคปลอดภัย ผู้ผลิตปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมปลอดภัย การส่งเสริมแหล่งทุนในชุมชนด้วยการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้ในระบบ สร้างสวัสดิการชุมชน

มิติด้านความมั่นคง โดยการปกป้องสถาบัน ขยายแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและคุณูปการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสริมสร้างการบริหารจัดการชุมชนอย่างธรรมาภิบาลและเสริมสร้างจิตสำนึกป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ

มิติด้านสังคม โดยการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อให้สังคมเอื้ออารีต่อกัน ลดความขัดแย้งแบ่งฝ่าย สร้างความสามัคคีในการทำงานเพื่อชุมชนร่วมกัน ด้วยกระบวนการพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ จัดทำแผนเพื่อพัฒนาชุมชน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยใช้เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางแนวทางให้คนในชุมชนของพระองค์ คือ ให้รู้สึกรู้ว่าตนนั้นเป็นเจ้าของชุมชนนั้น คือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งที่กล่าวมานั้น เรียกว่า พุทธบริษัท 4 แต่ละคนแล้ว ก็ล้วนแต่เป็นผู้มีหน้าที่เป็นของตนเอง แต่ว่า มีหน้าที่แตกต่างกันไป ตามสภาวะของตนเอง ในการรักษาพระพุทธศาสนา การแบ่งพุทธบริษัทออกเป็นกลุ่มเช่นนี้ ทำให้ง่ายต่อการพัฒนาและการบริหารให้เข้มแข็ง ทำให้แต่ละคนนั้นสามารถเลือกที่จะประพฤติปฏิบัติ ตามคำสั่งสอนของพระองค์ได้ตามที่ตนเองพึงพอใจ เช่น เมื่อใครต้องการพ้นทุกข์ก็ต้องเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ และนางภิกษุณี แต่ว่า หากยังต้องการที่ใช้ชีวิตอย่างผู้ครองเรือน พระพุทธเจ้าก็ทรงวางหลักไว้ว่า ให้ปฏิบัติตามอาคารยวินัย คือ วินัยของผู้ครองเรือนนั่นเอง โดยที่ว่า ยังสามารถปฏิบัติและประพฤติธรรมตามสมควรแก่ธรรม เพราะว่าสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถเอื้ออำนวยที่จะปฏิบัติธรรมได้อย่างภิกษุ แล้วก็ภิกษุณี ทำให้พระพุทธองค์นั้นทรงวางกรอบไว้เพียงว่า พระภิกษุต้องรักษา เพื่อเป็นเครื่องพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งอดทนต่อสิ่งชั่วร้าย ทางกามารมณ์ และเป็นเกาะป้องกันคุ้มครองทางกายวาจาไม่ให้ผิดพลาด 227 ข้อ ส่วนภิกษุณี ต้องลำบากหน่อยเพราะว่าเป็นผู้หญิงต้องรักษาศีล ถึง 311 ข้อ ส่วนอุบาสก อุบาสิกา ต้องรักษาศีล 5 หรือศีล 8 แล้วแต่จะสามารถประพฤติปฏิบัติได้ พระพุทธเจ้าทรงพัฒนาจิตใจบุคคลในชุมชนของพระองค์ โดยปรับให้ทิวี่เสมอกันเสียก่อน หรือว่าปรับความเห็นให้ตรงกัน ว่าจุดมุ่งหมายของศาสนา คำสั่งสอนของพระพุทธองค์นั้นเป้าหมายสูงสุดในชีวิตนั้นอยู่ที่พระนิพพาน คือการกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปจากจิตใจไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก และเมื่อทุกคนในชุมชน หรือว่าองค์กรเห็นตรงกันอย่างนี้แล้ว ก็จะเต็มใจที่จะปฏิบัติ หรือว่าประพฤติตามจุดมุ่งหมายคำสั่งสอนของพระองค์อย่างเต็มที่ เพื่อหาทางให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ที่สำคัญพระพุทธเจ้า



ทรงพัฒนาความประพฤติของบุคคลในองค์กร โดยให้ปฏิบัติตามศีล ซึ่งในการรักษาศีลทุกคนก็จะต้องเลือกว่าจะปฏิบัติตามศีลในระดับไหน เช่นรักษาศีล 5 ศีล 8 ศีล 227 หรือ ศีล 311 เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว คนในชุมชนหรือว่าองค์กร ก็จะมีคุณภาพดีไปในแนวทางเดียวกัน และทรงวางแนวทางให้คนในองค์กรหรือว่าชุมชนมีความเคารพนับถือกันตามอาวุโสโดยในกลุ่มของพระภิกษุ และภิกษุณีให้แสดงความเคารพอาวุโสตามอายุพรรษาที่บวช หมายความว่า หากใครบวชก่อนก็ให้นับว่าอาวุโสกว่า ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะอายุน้อยกว่าก็ตาม เพราะว่าผู้บวชก่อนนั้นย่อมรู้หลักธรรมพระวินัยมากกว่าผู้บวชใหม่ ซึ่งการเคารพกันแบบนี้มาเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทยโดยชุมชนไทยก็มีการเคารพกันตามลำดับอายุมากน้อยต่างกัน เช่น การเรียกคนสูงอายุกว่าว่าพี่ อายุต่ำกว่าว่าน้อง หรือเรียก ลุง ป้า น้า อา ตามสถานะของกันและกัน³

หลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดหลักธรรมเพื่อการพัฒนาพัฒนาชุมชนไว้ 3 หลักธรรม ประกอบด้วย หลักกอธิปหานิยธรรม 7 หลักสัพปริสธรรม 7 และหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งหลักธรรมทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้เป็นหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนทราบเป็นอย่างดี และนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงต่าง ๆ ของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาหลักพุทธธรรมดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัยและคัมภีร์ต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่ เช่น หนังสือ วารสาร และบทความวิจัย เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

2. **การวิเคราะห์ข้อมูล** นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารมาวิเคราะห์โดยแยกแยะประเด็นที่ศึกษาหาสิ่งที่เหมือนและแตกต่างหรือมีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการนำผลวิเคราะห์ที่ได้มาพิจารณาความถูกต้องว่าสามารถตอบ

³ เกษราภรณ์ บุรวัดน์ และคณะ, หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง, (วารสารสิรินธรปริทรรศน์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2563), หน้า 387-398.



วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ เพื่อตอบปัญหาวิจัย และสรุปผลการวิจัยพร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาหลักธรรมสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม 7 สัปปริสธรรม 7 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งมีข้อสรุปได้ดังนี้

1) อปริหานิยธรรม 7

อปริหานิยธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม 7 ประการ ได้แก่

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
3. ไม่ถืออำเภอใจบัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติ ถือปฏิบัติมันตาม วัชชีธรรม
4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง
5. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายมิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก
6. เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชี ทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการทำธรรมิกพลี
7. จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (หมายถึงบรรพชิตที่เป็นหลักใจของประชาชน) ตั้งใจให้ท่านที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่โดยผาสุก

การนำหลักอปริหานิยธรรม 7 มาพัฒนาชุมชนร่วมกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นทางออกหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนดำเนินไปตามเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง หรือมีความยั่งยืนนั่นเอง

2) สัปปริสธรรม 7

สัปปริสธรรม 7 ประการ หมายถึง ธรรมของคนดี ธรรมของคนที่เป็นผู้นำ ธรรมของผู้ประเสริฐ ประกอบด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้คือ

1. ฉัมมัญญุตตา เป็นผู้รู้จักเหตุ
2. อตถัญญุตตา เป็นผู้รู้จักผล
3. อตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักตน
4. มัตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักประมาณ



5. กาลัญญุตตา เป็นผู้รู้จักกาล
6. ปริสัจญุตตา เป็นผู้รู้จักชุมชน
7. ปุคคัลัญญุตตาหรือปุคคลปโรปริญญุตตา เป็นผู้รู้จักบุคคล

การนำหลักสัปปริสธรรมมาบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น นั้นเพราะว่าหลักสัปปริสธรรม ได้มีหลักธรรมให้ค้ำอิงถึงความมีเหตุ มีผล ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และที่สำคัญคือมีความรู้และคุณธรรมเป็นตัวกำกับการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3) สังคหัตถ์ 4

สังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกัน ประกอบด้วย

1) ทาน ให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ ดังสุภาษิตที่ว่า ทนฺ มิตตานิ คนถติ แปลว่า ผู้ให้ย่อม ผูกไมตรีไว้ได้ ดังนี้

2) ปิยวาจา เจรจา วาจาที่อ่อนหวานหมายถึงมีวาจานุ่มนวลน่ารัก ดุดตีม มีน้ำใจ มีความซาบซึ้งใจ ไพเราะ อ่อนหวาน สมานสามัคคี เป็นวาจาสุภาพ

3) อตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมจริยธรรม

4) สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้วางตนเหมาะสม หมายถึง การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย วางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่เป็นอยู่ คุณธรรมทั้งสี่นี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ในโลก

การนำหลักธรรมสังคหัตถ์ 4 มาช่วยในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ และเพื่อนบ้านในชุมชนมีความสุข ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเองและระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชน หรือแม้แต่ระหว่างชุมชนด้วยกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการสร้างความรักภักดีต่อองค์กรของบุคลากร และยังช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น ให้ความสำคัญกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ

การพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 4 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย

- 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาหมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น มีความสุข ความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ทั้งด้านการดำเนินชีวิตและด้าน



ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งได้ตั้งเป้าหมายไว้แล้วและมีการวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ลักษณะโดยรวมของการพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนยังหมายถึงการทำให้คนมีคุณภาพและประสิทธิภาพมีความพร้อมในการพัฒนา และการสร้างเสริมคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางศาสนาของแต่ละคน รวมไปถึงการสร้างคนให้มีความสุข ซึ่งนับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป

การพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีความสุข คือการทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกันภายในระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือการที่คนในชุมชนเป็นคนดี มีคุณธรรม ศีลธรรมมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพของตนเอง สามารถอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในชุมชนและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสามารถทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น ๆ ในชุมชนของตนเองได้อย่างดี มีความเอื้ออาทรต่อกัน จนสามารถทำให้ชุมชนของตนเกิดความเข้มแข็งยั่งยืนในที่สุด

2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่มบุคคล มีนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจและการปฏิบัติตามแผน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนา และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้น มีประโยชน์สามารถสรุปได้ 8 ข้อสำคัญ ได้แก่ 1) คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น 2) ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง 3) การสร้างฉันทามติ 4) การนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น 5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ที่เลวร้ายที่สุด 6) การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม 7) การคาดการณ์ความหวังกังวล และทัศนคติของสาธารณชน และ 8) การพัฒนาภาคประชาสังคม

3) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาขยายผลในกระบวนการทำงาน โดยดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน คือ

- 1) ลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ปลูกดอกอบายมุข)
- 2) เพิ่มรายได้ (มีอาชีพ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)
- 3) ประหยัด (มีการออม มีกลุ่มออมทรัพย์ฯ)
- 4) การเรียนรู้(สืบทอดภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง)
- 5) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัตถุดีบในชุมชนประกอบอาชีพ ปลูกต้นไม้)
- 6) เอื้ออาทรต่อกัน (ช่วยเหลือคนจน รู้รัก สามัคคี)



และแบ่งศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้านเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับ “พออยู่ พอกิน” เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออมและขึ้นก้าวหน้า

ระดับ “อยู่ดี กินดี” เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูปกลุ่มการพัฒนาได้ด้วยระบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน

ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” เป็นต้นแบบการบริหารการพัฒนาในรูปแบบองค์กรเครือข่ายเพื่อใช้ศักยภาพในการดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพและส่งเสริมการจัดสวัสดิการให้กับคนในหมู่บ้านชุมชน

4) แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คนไทยเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับสาระสำคัญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ พ.ศ. 2517 จากการทำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงเตือนล่วงหน้าให้มีความระมัดระวังเกี่ยวกับความสมดุลด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และทรงแนะแนวทางการพัฒนาประเทศอย่าง “เป็นลำดับขั้น” หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดและคำสอนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด เพื่อให้ปวงชนชาวไทยได้ต่อสู้กับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงครองราชย์ และเพื่อให้พสกนิกรของพระองค์รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลกปัจจุบัน ซึ่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไขหลัก คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือหลักในการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปีและได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท และให้มีความพอประมาณ ความพอดี ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและใช้ความรู้คู่กับคุณธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน

ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ เป็นแนวคิดหลักปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะทางสายกลาง คือไม่ประมาท รู้จักตนเอง มีความพอดี พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การทำอะไรก็ตามต้องใช้ปัญญาและมีคุณธรรม คือมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้มีความพร้อมที่จะรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีสติและมีเหตุผล อนึ่งความพอเพียงสามารถทำให้ดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน หลุดพ้นจากความทุกข์และมีความสุขในชีวิต

การพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยแนวคิดการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ และแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจ



พอเพียงตามตัวชี้วัดของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้าถึงเป้าหมายของการพัฒนาอย่างแท้จริงในที่สุด

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเหล่านี้ คือ อปทานิยธรรม 7 สัปปริสธรรม 7 และสังคหัตถุ 4 คือการนำเอาหลักธรรมเหล่านี้มาบูรณาการกันกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ตามตัวชี้วัดของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งการบูรณาการนั้นจะต้องมีเป้าหมายของการบูรณาการที่ชัดเจนเพื่อให้สามารถดำเนินการไปตามเป้าหมายของการบูรณาการทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้บูรณาการว่าต้องการบูรณาการเพื่อพัฒนาชุมชนไปในทิศทางใด และใช้ประโยชน์เช่นใดจากการบูรณาการนั้น ๆ

อภิปรายผล

ผลการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า หลักพุทธธรรม 3 ประการ ได้แก่ อปทานิยธรรม 7 สัปปริสธรรม 7 และสังคหัตถุ 4 สามารถนำมาบูรณาการร่วมกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อปทานิยธรรม 7 เสริมสร้างความยั่งยืนและความสามัคคี: หลักธรรมเพื่อความไม่เสื่อมนี้ (เช่น การหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ การพร้อมเพรียงกันทำกิจ และการเคารพผู้ใหญ่) ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคม ในการบริหารจัดการและรักษาเอกภาพของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงให้บรรลุเป้าหมายและเกิดความยั่งยืน

สัปปริสธรรม 7 เสริมสร้างเหตุผลและคุณธรรม: ธรรมของคนดีนี้ (การรู้จักเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคล) มีความ สอดคล้องโดยตรง กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้าน ความมีเหตุผล และ เงื่อนไขด้านความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธัมมัญญตา (รู้จักเหตุ) อตถัญญตา (รู้จักผล) และ มัตตัญญตา (รู้จักประมาณ) ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้การดำเนินงานพัฒนาเป็นไปอย่างรอบคอบ ใช้ปัญญา และคำนึงถึงผลกระทบในทุกมิติ

สังคหัตถุ 4 เสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี และ การเอื้ออาทร: หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา)เป็นการเติมเต็มในส่วนของการ สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี และ ความเข้มแข็งทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดของกรมพัฒนาชุมชนในข้อ เอื้ออาทรต่อกัน การปฏิบัติธรรม สังคหัตถุ 4 จะช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคี และเกิดความจงรักภักดีต่อองค์กรชุมชน ซึ่งถือเป็น ภูมิคุ้มกันทางสังคม ที่สำคัญที่สุดในการทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกและสามารถแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้

ผลการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยการบูรณาการแนวคิดสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วม แนวคิดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลการศึกษานี้ สอดคล้อง และ ยืนยัน เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเดิม (การทำให้คนมีคุณภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีความสุข)



ความพอเพียงเป็นแกนหลักของการพัฒนา: หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข: พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี ความรู้และคุณธรรม) ทำหน้าที่เป็น ฐานราก และ ทิศทาง ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงานในชุมชน การเน้นความไม่ประมาทและการใช้ปัญญาควบคู่ คุณธรรมนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

การมีส่วนร่วมคือกุญแจสู่ความสำเร็จ: ผลการวิจัยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด การพัฒนาชุมชนที่ต้องการให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันและรวมตัวกันในลักษณะหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมไม่เพียงแต่ทำให้ คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ การสร้างฉันทามติ และการนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น อันเป็นประโยชน์สำคัญในการพัฒนาที่ต้องการความยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาเชิงปฏิบัติ: การนำตัวชี้วัดของกรมพัฒนาชุมชน (ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ประหยัด การเรียนรู้ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเอื้ออารีต่อกัน) มาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ "พออยู่ พอกิน" "อยู่ดี กินดี" และ "มีงาน มีศรีสุข" เป็นการแปลงหลักปรัชญาเชิง นามธรรมให้เป็น รูปธรรม และสามารถวัดผลได้จริง ทำให้ชุมชนมีแผนงานที่เป็นขั้นเป็นตอนในการยกระดับคุณภาพชีวิต

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้สำคัญที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ ความจำเป็นของการบูรณาการหลักพุทธ ธรรมเข้ากับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) เพื่อเป็นรากฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีความสุขอย่าง แท้จริง

1. ฐานรากของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ระบุว่า การพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยการผสมผสานแนวคิดพื้นฐาน 4 ประการ โดยมี หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแกนกลางและทิศทางในการดำเนินชีวิตของ คนในชุมชน

แนวคิดหลัก	บทบาทในการพัฒนา
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP)	เป็นรากฐาน (ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ที่นำไปสู่ ความมั่นคงและยั่งยืน
แนวคิดการมีส่วนร่วม	เป็นกลไกทางสังคมที่ทำให้เกิดฉันทามติและความร่วมมือในการนำ แผนไปสู่การปฏิบัติ
แนวคิดการพัฒนาชุมชน	เป็นเป้าหมายและกระบวนการเพื่อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พึ่งตนเองได้



ตัวชี้วัด กรมพัฒนาชุมชน	เป็นกรอบปฏิบัติและตัววัดผลที่เป็นรูปธรรม (ลดรายจ่าย, เพิ่มรายได้, เอื้ออาทร)
-------------------------	--

2. หลักธรรมกับการเสริมสร้างองค์ประกอบ SEP

องค์ความรู้ที่โดดเด่นคือการใช้หลักพุทธธรรม 3 ประการมาเป็น กลไกภายใน เพื่อเสริมสร้าง "คุณลักษณะ" และ "เงื่อนไข" ที่สำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน และคุณธรรม

หลักพุทธธรรม	บทบาทต่อการพัฒนาชุมชน	การเชื่อมโยงกับ SEP
สัปปุริสธรรม 7	เสริมสร้างปัญญาและความรอบรู้ในการตัดสินใจ การรู้จักตนเอง ชุมชน และกาลเวลา	เสริมเงื่อนไข "ความรู้" และ "ความมีเหตุผล"
สังคหวัตถุ 4	สร้างเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ ความรักและความสามัคคีในชุมชน (ทาน, ปิยวาจา, อตถจริยา, สมานัตตตา)	สร้าง "ภูมิคุ้มกันที่ดี" (ทางสังคม) และ "คุณธรรม"
อปริหานิยธรรม 7	เป็นหลักประกันความไม่เสื่อม เป็นธรรมในการบริหารและรักษาเอกภาพของหมู่คณะ	เสริมสร้างความยั่งยืนและความต่อเนื่องของการพัฒนา

3. ผลลัพธ์จากการบูรณาการ (Practical Outcome)

องค์ความรู้ที่ได้นำไปสู่ข้อสรุปว่า การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้เป็นการสร้าง ภูมิคุ้มกันแบบองค์รวม ให้แก่ชุมชน:

ภูมิคุ้มกันทางสติปัญญา: ได้จากการใช้ สัปปุริสธรรม 7 ทำให้ชุมชนมีเหตุผล ไม่ประมาท และรู้จักประมาณตนในการประกอบอาชีพและใช้จ่าย

ภูมิคุ้มกันทางสังคม: ได้จากการใช้ สังคหวัตถุ 4 ทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความร่วมมืออันเป็นหัวใจของการมีส่วนร่วม

ภูมิคุ้มกันทางการบริหาร: ได้จากการใช้ อปริหานิยธรรม 7 ทำให้เกิดการบริหารงานที่เป็นเอกภาพ เป็นไปตามเป้าหมาย และรักษาความต่อเนื่องของแผนงานพัฒนาในระยะยาว



รูปภาพที่ 1 รูปแบบหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

สรุป

ผลการวิจัยนี้มุ่งเน้นการสรุปแนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็น "ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง" โดยเน้นที่การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) ร่วมกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ผลการวิจัยยืนยันว่า ความพอเพียงเป็นแกนหลักของการพัฒนา ที่ต้องบูรณาการเข้ากับ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และ แนวทางการพัฒนาเชิงปฏิบัติ ของกรมพัฒนาชุมชน (6 ด้าน 3 ระดับ) นอกจากนี้ การนำ หลักพุทธธรรม มาบูรณาการจะช่วยเติมเต็มในมิติของคุณธรรม จริยธรรม และกลไกทางสังคม โดย: สัปปริสธรรม 7 เสริมความรู้และเหตุผล สังคหวัตถุ 4 เสริมความเอื้ออาทรและภูมิคุ้มกันทางสังคม อุปนิทานธรรม 7 เสริมความยั่งยืนและสามัคคีในการบริหารจัดการ การบูรณาการทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

นัยยะทางทฤษฎี: ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจำเป็นต้องใช้แนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Approach) โดยไม่สามารถพึ่งพาแนวคิดทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องผนวกแนวคิดทางสังคม (การมีส่วนร่วม) และแนวคิดทางจิตวิญญาณ/ศาสนา (หลักพุทธธรรม) เข้ามาเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนหลัก ด้วย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก



การประยุกต์ใช้: หน่วยงานภาครัฐ (เช่น กรมพัฒนาชุมชน) และผู้นำชุมชนสามารถใช้หลักการที่บูรณาการนี้เป็น เครื่องมือทางปัญญาและศีลธรรม ในการฝึกอบรมและปฏิบัติงาน เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนเกิดความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้ง และมีคุณลักษณะของ "คนดี" ที่พร้อมจะพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการแนวคิดการพัฒนาชุมชน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักพุทธธรรม (อปริทานิยธรรม 7, สัปบุริสธรรม 7, สังคหัตถ์ 4) เพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงระเบียบวิธีวิจัย

ขยายขอบเขตพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง: ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) หรือการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ในหลายพื้นที่/หลายชุมชนที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง (Generalizability) ของรูปแบบการบูรณาการนี้

การวิจัยเชิงทดลอง: ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) เพื่อวัดผลลัพธ์ของการนำหลักการบูรณาการไปใช้จริง โดยมีการวัดผลก่อนและหลังการพัฒนา (Pre-test/Post-test) เพื่อยืนยันประสิทธิผลของการนำหลักธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาตัวชี้วัดของกรมพัฒนาชุมชน

การวิจัยเชิงคุณภาพเชิงลึก: ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เพื่อทำความเข้าใจ "กระบวนการ" และ "ปัจจัย" ภายในที่นำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการบูรณาการหลักธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติจริง

2) ข้อเสนอแนะเชิงเนื้อหาและการต่อยอด

ศึกษาผลกระทบเฉพาะหลักธรรม: ควรมีการแยกศึกษาประสิทธิผลของการใช้หลักธรรมแต่ละกลุ่ม (เช่น อปริทานิยธรรม 7 หรือ สังคหัตถ์ 4) ต่อการเปลี่ยนแปลงตัวชี้วัดเฉพาะด้านของการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง (เช่น สังคหัตถ์ 4 ส่งผลต่อ "ความเอื้ออารีต่อกัน" อย่างไร)

การสร้างและประเมินรูปแบบ (Model): ควรมีการพัฒนาารูปแบบ (Model) การบูรณาการหลักธรรมกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และดำเนินการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ (Feasibility) ของรูปแบบนั้นโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ (เช่น นักพัฒนาชุมชน นักเศรษฐศาสตร์ และนักวิชาการด้านพุทธศาสนา)

การศึกษาสื่อ/เครื่องมือการเรียนรู้: ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ (เช่น คู่มือ, สื่อดิจิทัล) ที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ควบคู้ป้กับลัศคทุศรศรคค เพื่อให้ประรชาชนนในคูนคคสามารถเข้าถึงและนำป้กัป้คคได้ง่ายและถูกต้อง

3) ค้อเสนอแนะเซงป้กัป้คคการ

วิจัยเซงป้กัป้คคการแบบมีส่วร่วค (Participatory Action Research - PAR): ค้าเนนการวิจัยเซงป้กัป้คคการเพื่อพัฒนาและทคคองใช้แผนงานพัฒนาคูนคคเศรชคคกัจพอเพียงโดยอึงลัศคคอรณาคการนี้ ร่วคกับ คูนคคป้คคคคจริง โดยให้คนนในคูนคคมีส่วร่วคตั้งค้การวางแผน การป้กัป้คค และการประเมินผล เพื่อให้ได้รूपแบบที่เป็นเจ้าของและนำป้กัป้คคการพัฒนาที่ย้งยีนอย่างแท้จริง



บรณานุกรม

กรมการพัฒนาคูนคค, การพัฒนาหุมู่บ้านเศรชคคกัจพอเพียง, [ออนไลัน] แหล่งที่มา: <https://trang.cdd.go.th/services/> [3 กุมภาคค 2567].

เกษรารณั บรวัดัน และคณะ, ลัศคคอรณคกับการพัฒนาคูนคคเข้มเซ็ง, (วารสารสิรินศรปรทรรศนั ปีที่ 21 ฉบบัที่ 2 กรรฎากคค - ฉันวาคค 2563)

ปรัชญาของเศรชคคกัจพอเพียง, [ออนไลัน], แหล่งที่มา: <https://www.porpeang.org/categorycontent/1737/success> [30 สึงหาคค 2566].

